

Traditie en tradities

Naar een goed begrepen overlevering

Guerric Aerden ocsó

Traditionele kledij, een traditionele man, een traditionele visie: het staat allemaal voor een enigszins oubollige bedoening. Een traditionalist is in Frankrijk een aanhanger van de dissidente bisschop Lefebvre die het concilie van Vaticanum II niet aanvaardt en bij de Tridentijnse mis zweert. Maar wie bier, kaas en likeur produceert, maakt publiciteit met het 'traditionele recept', en een traditionele Thaise massage wil iedereen wel eens ondergaan. 'Traditie' is een ambivalent begrip met een positieve of negatieve lading al naargelang de context. In alle godsdiensten spelen tradities een grote rol. Vooral in woordgodsdiensten als het christendom heeft de traditie een cruciale betekenis. Tradities kunnen echter ontsporen en verknechting in de hand werken. De remedie is in de terugkeer naar de oorsprong gelegen. Maar waar vind je die? In de Schrift of juist in de Traditie (met hoofdletter)?

Overlevering en heilige boeken

Wat oma aan haar kleinkinderen vertelt zijn niet alleen sprookjes. Zij heeft het ook over liefde en geluk in 'de goede oude tijd', over de oorlog, over haar eigen ouders en grootouders, over hoe de streek, het dorp en de stad er vroeger uitzagen en hoe (anders) de mensen er leefden. Zo plaatst ze haar oogappels in een bredere historische bedding, compleet met horizonten en verwachtingen. De kinderen leren dat zij eigenschappen bezitten die in de genen van de familie zitten, dat ze fier mogen zijn op deze of gene grootnonkel, en dat ze maar wat mazzel hebben dat ze hier en nu leven en niet bijvoorbeeld in West-Nederland tijdens de hongerwinter van 1944-1945.

Grootouders zijn vaak traditiegaranten in de familie. Zij vertellen de verhalen die identiteit verschaffen aan jongere generaties. Hun aanwezigheid is daarom zo waardevol en letterlijk relativerend. Via hen krijgen de nazaten immers een relatie met het verleden, met hun oorsprong, met de generaties die

Lezing van de Torah tijdens de viering van de Bar mitswa (inwijdingsceremonie voor 12-jarige joodse kinderen). © foto: ATP.

hen voorafgingen, met het land, de cultuur en de godsdienst waarin zij geboren zijn. Een vertellende oma is een netwerker die het verleden overhevelt naar het heden.

Godsdiensten werken allemaal met overleveringen.¹ Zelfs in natuurreligies met een cyclische levensbeschouwing worden funderende inzichten of uitspraken overgeleverd en doorverteld, eeuwenoude rituelen en rituelen aangeleerd, en ethische gedragscodes van generatie op generatie doorgegeven. Krijgen de overleveringen een schriftelijke neerslag in heilige boeken, dan worden die laatste een ijkpunt voor de traditie. Meteen treedt er dan een vruchtbare spanning op tussen de grondvestende geschriften en de latere mondelinge of schriftelijke overlevering. Die voortschrijdende traditie moet immers trouw blijven aan het constituerende ‘heilige boek’, er commentaar op geven om het te interpreteren en relevant te maken voor de steeds wisselende omstandigheden van tijd en plaats. Idealiter weet ze ook de wezenlijke inhoud van het ‘heilige boek’ te onderscheiden van bijkomstigheden.

Vaak gaan interpretaties met elkaar botsen of voegt de latere traditie toch nieuwe elementen toe die niet in de funderende geschriften staan vermeld. Zo vind je bijvoorbeeld in het katholicisme maar weinig terug in de Bijbel over de Tenhemelopneming van Maria en haar Onbevleete Ontvangenis. In de islam zullen de soennieten zich naast de Koran vooral beroepen op de soenna – de tradities rond het leven van Mohammed – terwijl de sjieten zich eerder beroepen op hun ayatollahs die zij als een weerschijn van God op aarde beschouwen. Dit zijn maar enkele voorbeelden van de complexe relatie tussen de funderende geschriften en de interpreterende latere traditie in woordgodsdiensten. Maar ze zijn legio.

Hoewel een vreedzame cohabitatie niet onmogelijk is, leven sommige geloofsgemeenschappen van eenzelfde religie op gespannen voet met elkaar. Meestal houdt die spanning verband met verschillende interpretaties en tradities. De kloof groeit zodra de godsdienst ook politieke en maatschappelijke

implicaties krijgt – wat overigens meer regel is dan uitzondering. Denken we maar aan protestanten en katholieken in Noord-Ierland. Kent een godsdienst een stichter of een centrale historische figuur wiens woorden werden opgetekend, dan zijn de geschriften van die godsdienst met bijzonder gezag bekleed. Het doorgeven en vertalen ervan is dan een zaak van verscherpte aandacht en zorg, opdat geen afdwalende opvattingen de wezensidentiteit van de oergeschriften gaan perverteren.

Christendom en het joodse gedenken

Het christendom is, zoals het jodendom waaruit het voortkomt, een woordgodsdienst met een schriftelijke neerslag. Het is dan ook een traditiegodsdienst. Wat de Heer aan de vaders gedaan heeft en bekendgemaakt, en wat zijn neerslag vond in de Thora of Wet, wordt zo getrouw mogelijk overgeleverd. Psalm 78 verwoordt op poëtische wijze de constante zorg in Israël om de verbondstichtende wonderdaden van de Heer (*mirabilia Dei*) bij de uittocht uit Egypte, de veertigjarige doortocht door de woestijn met de gave van de Wet via Mozes, de intocht in het Beloofde Land, tot en met het koningschap van David, zo getrouw mogelijk van generatie op generatie over te leveren.

Wat wij hoorden, wat wij mogen weten,
 wat ons onze vaders vertelden,
 dat onthouden wij niet hun kindskinderen:
 verhalend het volgend geslacht
 de roem des Heren, zijn macht,
 en de wonderen die Hij gedaan heeft.
 Hij stelde een getuigenis in Jakob,
 heeft gepland in Israël de wet,
 en gebod dienaangaande onze vaders
 hun kinderen daarin te onderrichten,
 dat het volgend geslacht het zou weten:
 dat hun kinderen daaruit geboren
 in hun plaats zouden treden en dit
 hun kinderen weer zouden verhalen. (Ps 78,3-6)

Voor de christenen uit de eerste generaties bestond de Schrift, het heilige boek, enkel uit het Oude Testament. Dit werd gelezen en geïnterpreteerd in het licht van wat zich in de recente geschiedenis in Jezus van Nazareth had afgespeeld: zijn unieke leven en dood, en zijn Pascha of verrijzenis. Was de uittocht (exodus) in het jodendom al een fundamenteel bepalend gegeven, nu wint het beginnend christendom nog aan belang door de historische gebeurtenissen rond het leven en optreden van Jezus Christus. Het belang van de traditie vloeit voort uit deze historiciteit.

Traditie haalt het individu uit zijn isolement en plaatst het in een bredere historische context, zoals de verhalenvertellende oma dat doet bij haar kleinkinderen. Christenen worden door hun doopsel ingelijfd in het historische

© foto: ATP.

verlossingsgebeuren dat zich in Jezus Christus blijvend en steeds weer voltrekt. Wat is gebeurd, realiseert zich opnieuw in de kerkgemeenschap en in ieder lid van die gemeenschap. De joodse categorie van het memoriaal (gedachtenis) speelt hierin een fundamentele rol. “Doet dit tot mijn gedachtenis”, zei Jezus bij het Laatste Avondmaal (1Kor 11,24; Lc 22,19). Die laatste maaltijd, waarin Jezus de band legde tussen brood en beker enerzijds en zijn nakende zelfgave op het kruis anderzijds, is niets anders dan een sterk gepersonifieerde variant van het joodse paasmaal waarin eveneens het gedenken van de reddende uittocht centraal staat. Traditie moet het hebben van de herinnering. Het vergeten van Gods reddende daden in de (heils)geschiedenis is een kaakslag voor de God van het verbond. Vergeten wat de Heer aan mij persoonlijk gedaan heeft, te beginnen met mijn geboorte, het geschenk van mijn ouders en de dag van mijn doopsel, is de ergste vorm van ondankbaarheid.

Oerkerygma

Terug naar het beginnende christendom. De geheel eigen traditie die zich rond de eerste joods-christelijke gemeente in en vanuit Jeruzalem vormt, vindt haar oorsprong in het historische feit van Jezus' optreden, zijn dood en verrijzenis in het Palestina aan het begin van onze tijdrekening. Paulus zal dit constituerende oergegeven in Korinte kernachtig verwoorden. Hij heeft er slecht één enkele zin voor nodig:

In de eerste plaats dan heb ik u *overgeleverd* wat ik ook zelf als *overlevering* heb ontvangen, namelijk dat Christus gestorven is voor onze zonden, volgens de Schriften, en dat Hij begraven is, en dat Hij opgewekt is op de derde dag volgens de Schriften, en dat Hij is verschenen aan Kefas en daarna aan de Twaalf. (1Kor 15,3-5)

Bron: Pixabay.

Theologen noemen de inhoud van deze verzen de kern van het kerygma² van de primitieve Kerk. In de verkondiging van de jonge Kerk wordt dit heilshistorisch gebeuren in Jezus Christus, dat eenmalig en uniek was, altijd opnieuw geactualiseerd, evenals in elke eucharistie. “Als wij eten van dit brood en drinken uit deze beker, verkondigen wij de dood des Heren totdat Hij komt.”

Jezus zelf stond met beide voeten in een joods-rabbijnse traditie. Tegelijk distantieerde Hij zich hiervan door zijn kritiek op een wettische en formele benadering van de Thora. Hij nam de tempelcultus op de korrel en stichtte en onderrichtte een eigen groep waarvan de twaalf apostelen de kern vormden (Mc 8,31; Mt 20,17; Lc 10,23). Na Pinksteren ontstond een eigen christelijke gemeente die zich van de rabbijnse traditie en van Israël als zodanig ging onderscheiden. De door de zeloten aangevuurde Joodse opstand van 66-70 n.Chr., die leidde tot de val van Jeruzalem en de verwoesting van de tempel, luidde een nieuwe fase in, waarin jodendom en christendom verder uit elkaar groeiden.

De identiteit van de christelijke gemeenschappen, die zich in het Midden-Oosten in verschillende omstandigheden, plaatsen en milieus ontwikkelden, hangt nauw samen met de getrouwe overlevering van het oerkerygma. Toen de ooggetuigen uit de eerste apostelgeneratie uitstierven, drong zich de noodzaak op van een verscherpte aandacht voor de congruentie van het overgeleverde geloofsgoed en datgene wat actueel wordt verkondigd. En dit betekende het begin van het kerkelijk leergezag of *magisterium* dat erover waakt dat niets wordt toegevoegd of afgedaan van de geloofsschat die de apostelgroep had nagelaten.

Zorg voor een juiste overlevering

Dat deze aandacht en zorg bij Paulus pertinent aanwezig was, blijkt uit talrijke toespelingen in zijn brieven. Daarin grijpt de apostel van de heidenen meermaals, over de hoofden van de twaalf heen, terug naar wat hem door de Heer Jezus Christus zelf werd geopenbaard. Een lukrake greep:

Ik moet u prijzen dat gij u houdt aan de *overleveringen* die ik u heb *doorgegeven*. Zelf heb ik immers van de Heer de *overlevering* ontvangen die ik u op mijn beurt heb *doorgegeven*. (1Kor 11,2.23)

Ik verzeker u, broeders: het evangelie dat door mij is verkondigd is geen product van mensen. Want ook ik heb het niet van een mens ontvangen of geleerd, maar door een openbaring van Jezus Christus. (Gal 1,11-12)

Ik legde hun [de apostelen] het evangelie voor dat ik aan de heidenvolken verkondig, hun, dat wil zeggen de mannen van aanzien afzonderlijk; ik wilde er zeker van zijn dat ik niet voor niets had gewerkt of zou werken. (Gal 2,2)

Wij danken God zonder ophouden dat gij het goddelijk woord, door ons ten gehore gebracht, hebt overgenomen en aanvaard, niet als een woord van mensen, maar als wat het inderdaad is: het woord van God zelf. (1Tess 2,13)

Wij vragen en vermanen u in de Heer Jezus, dat gij de *overlevering* die gij van ons hebt ontvangen nog trouwer naleeft dan gij al doet. (1Tess 4,1)

Dus, broeders, staat vast en houdt u aan de *overleveringen* waarin gij door ons, hetzij mondeling, hetzij schriftelijk zijt onderwezen. (2Tess 2,15)

Van harte hebt gij u onderworpen aan de beginselen van de leer die u is *overgeleverd*. (Rom 6,17)

Brengt in praktijk wat u geleerd is en *overgeleverd*, en wat gij van mij hebt gehoord en gezien. (Fil 4,9)

Daar gij Christus Jezus hebt aanvaard als uw Heer, moet gij ook wandelen in Hem, in Hem geworteld, op Hem gebouwd, steunend op het geloof *dat men u geleerd heeft*. (Kol 2,6-7)

De leer die gij in het bijzijn van vele getuigen van mij hebt gehoord, geef die door aan betrouwbare mannen, bekwaam om op hun beurt anderen te onderrichten. (2Tim 2,2)

Ook Lucas ziet zichzelf als een trouwe traditiegarant in een keten die loopt van de ooggetuigen rond Jezus Christus naar zijn eigen tijd.

Reeds velen hebben getracht de gebeurtenissen te verhalen die onder ons hebben plaatsgevonden aan de hand van gegevens, welke ons werden *overgeleverd* door mensen die van het begin af aan ooggetuigen waren en in dienst van het woord zijn getreden. Vandaar, edele Teofilus, dat ook ik

besloot na van meet af aan alles nauwkeurig te hebben onderzocht, voor u een ordelijk verslag te schrijven. (Lc 1,1-3)

In zijn tweede boek, Handelingen, bevestigt Lucas nogmaals die traditielijn die de gebeurtenissen rond Jezus verbindt met de ontluikende Kerk:

Het eerste boek dat ik geschreven heb, Teofilus, ging over alles wat Jezus gedaan en geleerd heeft, tot aan de dag dat Hij zijn opdracht gaf aan de apostelen. (...) Maar gij zult kracht ontvangen van de Heilige Geest die over u komt, om mijn getuige te zijn in Jeruzalem, in geheel Judea en Samaria en tot aan het uiteinde der aarde. (Hnd 1,2.8)

Lucas vertegenwoordigt al een post-apostolische generatie. Een nadrukkelijker eis om de oorspronkelijke leer zuiver door te geven, is in zijn tijd dus niet overbodig. Er mag aan die leer niets worden toegevoegd dat er genetisch vreemd aan is. Het grote gevaar kwam van de kant van de *gnosis*, een gedachtestroming die sterk aanwezig was in de eerste eeuwen van het christendom. Het gnosticisme was geen religie maar veeleer een wijdverbreide mentaliteit, die de oorsprong van de mens weliswaar in God situeerde, maar de aardse situatie dualistisch begreep: de ziel bewaart een goddelijke kern, maar die moet door kennis (*gnosis*) bevrijd worden uit de zondige, kwade materie. De auteur van de eerste brief aan Timoteüs waarschuwt zijn bestemming voor nefaste invloeden:

Timoteüs, bewaar wat u is toevertrouwd, en keer u af van het profaan en leeg geredeneer en de opwerpingen van de zogenaamde *gnosis* (kennis); sommigen die haar verkondigen zijn het spoor van het geloof reeds bijster geraakt. (1Tim 6,20-21)

Voor de christen is er geen bijkomende 'kennis' (*gnosis*) dan de kennis van Jezus Christus. Hij bevat de volle rijkdom aan inzicht in het Godsgeheim en in Hem liggen alle schatten van wijsheid en kennis verborgen (cf. Kol 2,2-3). Aan de Filippenzen bekende Paulus: "Ik beschouw alles als verlies, want mijn Heer Christus Jezus kennen gaat alles te boven." (Fil 3,8) De Heilige Schrift van de eerste christenen, het Oude Testament dus, moet dan ook gelezen en verstaan worden vanuit Christus. De tweede Petrusbrief is hierin formeel:

Bedenk dat geen profetie van de Schrift eigenmachtige uitleg toelaat. Want profetie is nooit voortgekomen uit menselijke aandrif; door de Heilige Geest hebben mensen gesproken van Godswege. (...) In mijn brieven probeer ik bij u een zuivere gezindheid levendig te houden door u te herinneren aan de voorspellingen van de heilige profeten en aan het gebod van onze Heer en Heiland, dat u door uw apostelen is *overgeleverd*. (2Petr 1,20-21; 3,1-2)

Ook de Johannesbrieven insisteren op de strikte erkenning van de leer van Christus:

Al wie te ver wil gaan en niet blijft bij de leer van Christus, heeft God niet. (2Joh 1,9)

Jezus onderwijst zijn apostelen, beeldengroep op de patio van Domus Galilaeae (Huis van Galilea) nabij de 'Berg van de Zaligsprekingen' en het meer van Tiberias (ook wel het meer van Gennesaret genoemd).

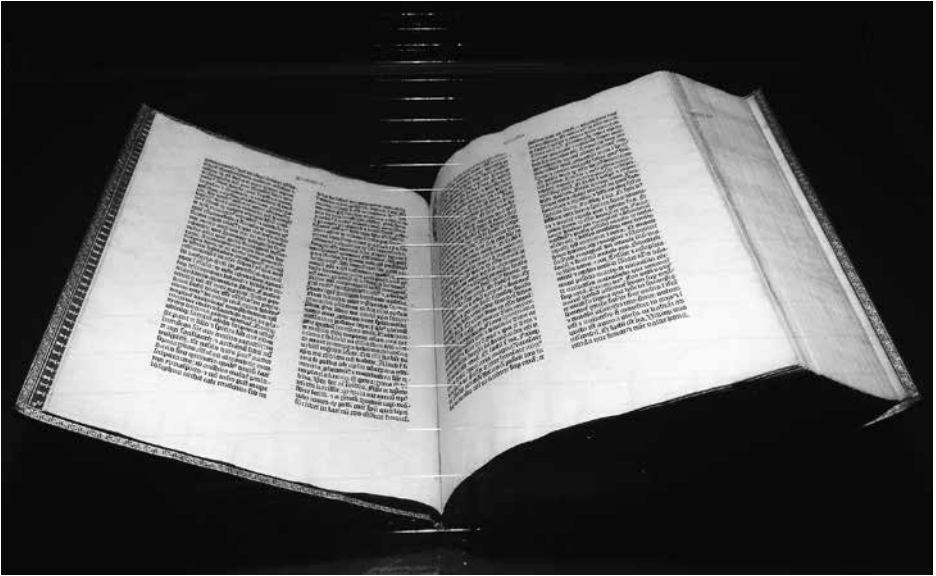
De brieven koppelen bewust terug naar het begin, naar de apostelen. Zij waren immers de oor- en ooggetuigen van het mensgeworden Woord, dat leven en liefde is:

Het bestond vanaf het begin – we hebben het gehoord en met eigen ogen gezien; we hebben het aanschouwd en onze handen hebben het aangeraakt – daarover spreken wij, over het Woord dat leven is. (1Joh 1,1)

Het is geen nieuw gebod waarover ik u schrijf, maar het gebod dat wij van het begin af hebben gehad: laten wij elkaar liefhebben. (2Joh 1,5)

Vorming van het Nieuwe Testament binnen de Traditie

De groeiende afstand tot het historisch gebeuren in Jezus Christus en de zorg voor een juiste en verstaanbare overlevering van zijn boodschap en leer, ook en vooral in een niet-joodse omgeving, maken van een schriftelijke neerslag een dwingende noodzaak. De vier canonieke evangeliën waren al door Ignatius van Antiochië († ca. 115) en Justinus de Martelaar († ca. 165) als verzameling gekend. Een collectie brieven van Paulus (een allusie daarop vinden we in 2Petr 3,15) wordt door Clemens van Rome († ca. 101) en Polycarpus van Smyrna († ca. 156) bevestigd. Al deze geschriften werden samen met het Oude Testament al in de tweede eeuw voor de liturgische voorlezing gebruikt.

De 42-regelige bijbel van Gutenberg, het eerste gedrukte boek (1454).

De vorming van de canon van het Nieuwe Testament – dat is de lijst van de door de Kerk geïnspireerd bevonden geschriften – is een bewogen verhaal dat zich over meerdere eeuwen uitstrekt. Ketterse stromingen als het montanisme (een beweging die een ascetische leefstijl en een directe eindtijdverwachting voorstond) en het marcionisme (genoemd naar Marcion die geloofde in een strijd tussen de wraakzuchtige God van het Oude Testament en de hemelse Vader van het Nieuwe Testament) hebben daarin een purificerende rol gespeeld. De Griekse canon van Muratori, opgesteld tussen 170 en 200, bevat alle boeken van het Nieuwe Testament, behalve 1 en 2 Petrus, Jakobus en Hebreeën. Muratori vermeldt ook dat de *Pastor* van Hermas in zijn tijd werd geschreven, maar niet als canoniek kon gelden, omdat dit geschrift dateert uit de na-apostolische tijd. Oudchristelijke geschriften als de *Didaché*, de *Pastor* of de *Brief van Clemens* werden in de tweede en derde eeuw evenwel met hetzelfde gezag bekleed als de canonieke boeken.

Het duurde tot het jaar 367 in het Oosten (cf. de 39ste paasbrief van Athanasius) en tot het jaar 382 in het Westen (Concilie van Rome) vooraleer men tot een vast omschreven lijst van 27 door de Heilige Geest geïnspireerde geschriften van het Nieuwe Testament kwam. De naam ‘Nieuwe Testament’ was reeds einde tweede eeuw geijkt, waarmee deze geschriften hetzelfde gezag kregen als de boeken uit het Oude Testament. De criteria die oudchristelijke geschriften in het Nieuwe Testament deden belanden waren drievoudig: ze moeten ‘vroeg en betrouwbaar’ zijn, dus min of meer uit de tijd van de apostelen; ze dienen ‘apostolisch’ te zijn, dit wil zeggen: overeenstemmen met wat

de apostelen over Jezus verkondigd hadden; en ze moeten ‘katholiek’ zijn, wat betekent dat ze begrijpelijk en bruikbaar zijn voor de hele kerkgemeenschap en niet alleen voor een kleine groep van ingewijden (gnostici). Vele apocriefe geschriften vielen daarmee uit de boot. Eén ding is intussen overduidelijk: het Nieuwe Testament is een product van de Traditie.

Drie elementen, één Traditie

Het is een misvatting de traditie tegenover de Schrift te plaatsen, want de Schrift zelf is gestolde traditie. Het vroegchristelijke traditiebegrip omvat deze elementen:

- ❖ De **Schrift** die tot de tweede eeuw alleen uit het Oude Testament bestond. Christenen gebruikten meestal de Griekse Septuagint die zich het beste leende tot christologische duidingen. De christologische lezing van het Oude Testament bevorderde een ‘spirituele’ bijbellezing die een stevige wal opwierp tegen de fundamentalistische of letterlijke lezingen van de tekst. Het christologisch begrepen Oude Testament vormde het richtsnoer voor de auteurs van de christelijke geschriften die later het Nieuwe Testament zouden gaan vormen.
- ❖ Een zich ontwikkelend en verdiepend **christelijk geloofsbesef** dat zijn neerslag vindt in het Nieuwe Testament. Fundamenteel gaat het om het Christusmysterie dat zich geleidelijk ontvouwt in de synoptische evangeliën (Matteüs, Marcus, Lucas), zich verdiept in de paulinische visie op Jezus Christus, en zich finaal ontvouwt in de johanneïsche overlevering. Deze evolutie binnen de nieuwtestamentische canon laat zien dat Traditie geen statisch gegeven is, geen verzameling archiefstukken die je angstvallig dient te bewaren. De levende Traditie is er bij de gratie van de Geest die het woord van de Heer op een actuele en creatieve wijze laat gebeuren, zonder het los te rukken van zijn bron Jezus Christus. Deze Traditie behoedt ons voor eigengereide speculaties (*gnosis*). De vastlegging van de nieuwtestamentische canon is een decisief moment: dit Nieuwe Testament wordt nu zelf normatief voor de verdere traditie.
- ❖ Wat overgeleverd is, komt van de apostelen die het zelf van Jezus Christus ontvingen en het als ‘regel van waarheid’ (*regula veritatis*) of ‘regel van het geloof’ (*regula fidei*) doorgaven (*successio apostolica*). De Traditie is dus **apostolisch**: niemand voegt er iets aan toe of doet er iets van af. Ireneüs van Lyon († 202) is de eerste die de uitdrukking ‘regel van het geloof’ gebruikte, tot twaalfmaal toe in zijn hoofdwerk *Tegen de dwaalleren*. Clemens van Alexandrië († 215) lanceerde de uitdrukkingen ‘kerkelijke regel’ en ‘regel van de traditie’. Origenes († 253-254) stelde de ‘kerkelijke regel’ gelijk aan ‘de waarheid’. Op leerstellig vlak duidde hij niet de Schrift aan als de voornaamste autoriteit, maar de leer die door de apostelen in een

ononderbroken lijn werd doorgegeven. Het gaat hier niet om de autoriteit van kerkelijke bedienaars (paus of bisschoppen), maar om wat zij bewaren en overleveren van hetgeen zijzelf hebben ontvangen. Het leerambt in de Kerk, het *magisterium*, waakt erover dat de Traditie groeit aan inzicht, zonder er echter nieuwe elementen aan toe te voegen.

De Tsjechische priester-theoloog Tomáš Halik verstaat de traditie als...

creatieve overdracht en stroom van getuigenissen binnen het geloof, als een beweging van voortdurende recontextualisering en herinterpretatie. Door haar te bestuderen zoeken we naar continuïteit in de discontinuïteit en naar identiteit in de veelheid van steeds nieuwe verschijnselen die in het ontwikkelingsproces ontstaan.³

Je hoeft slechts de kerkvaders te lezen of de grote auteurs van de pluriforme monastieke tradities in Oost en West, en je begrijpt dat het nodig is om je eigen beperkte opvattingen van geloof open te breken en de bestaande kerkelijke modellen ter discussie te stellen. Traditionalisten of zij die zich op één bepaalde traditie beroepen, zijn vaak te angstig om tot die ongelooflijke rijkdom aan geloofsexpressies binnen de ene *regula fidei* door te stoten. De Heilige Geest is werkzaam in de Kerk en houdt niet op zijn charisma's uit te delen binnen de ene levende Traditie.

Menselijke tradities

Van meet af aan bevat de traditie een traditie-kritisch element. Het woord van de Heer: "Gij laat het gebod van de Heer varen en houdt vast aan de overlevering van mensen" (Mc 7,8), kan niet misverstaan worden. Het zit in de mens ingebakken om de dingen die hem te boven gaan naar beneden te halen, om het verhevende te reduceren tot platvloers ritualisme, en om de wet van de liefde om te buigen in de richting van de eigen graaicultuur. Jezus wilde de Thora van God juist in zijn waarde herstellen door de intentie van die Wet boven het farizeïsche wetticisme te plaatsen. "De sabbat is gemaakt voor de mens, niet de mens voor de sabbat." (Mc 2,27)

De godsdienstgeschiedenis telt jammer genoeg vele voorbeelden van de tendens tot pervertering van de oorspronkelijke religieuze duiding. Zo krijgt de priester – de 'dienaar' van Gods woord – in een klerikale traditie het imago van een arrogante en machtsbeluste man. Het gebed tot God, dat een van de basishoudingen is van de religieuze mens, kan dan omslaan in louter formeel theater. Jezus waarschuwde er in zijn tijd al voor:

Wanneer gij bidt, gedraagt u dan niet als de schijnheiligen, die graag in de synagogen en op de hoeken van de straten staan te bidden om op te vallen bij de mensen; voorwaar Ik zeg u: zij hebben hun loon al ontvangen! (Mt 6,5)

De doorheen de tijd gegroeide 'traditionele' vormen en opvattingen moeten dan ook voortdurend onder de kritiek gesteld worden van... de Traditie! Hoofdletter

en kleine letter zijn hier niet onbelangrijk. De christelijke Traditie (met hoofdletter) staat voor het oorspronkelijke en unieke gebeuren in Jezus Christus, door de apostelen overgeleverd en doorgegeven binnen een pneumatische Kerk waarin het 'zintuig voor Christus' levendig blijft. Kritiek op een feitelijk gegroeide, verouderde traditie (met kleine letter) is altijd een terugkeer naar de bron. Het oude komt onder kritiek te staan van het oorspronkelijke. Traditie is dan ook meer dan pure continuïteit die in de slogan 'zo is het altijd geweest' zijn banale expressie vindt. Een juist begrepen traditie is uiterst waakzaam.

De 'regel van de waarheid' vereist een nederige en nauwgezette luisterhouding. Wat heeft de Geest ons vandaag te zeggen in de Schrift en in de tekenen van de tijd? De enige soort mensen die niet kunnen luisteren zijn de machthebbers. Macht is een drug met ongelooflijk vele en kwalijke bijwerkingen. Eén ervan is 'doofheid' – niet meer kunnen luisteren. Het is niet toevallig dat in de veertiende en vijftiende eeuw, toen de macht van de renaissancepauzen zijn hoogtepunt bereikte, de Reformatie ontstond. De reformatoren zochten terecht naar een correctief voor sommige, al te menselijke tradities, en ze vonden dat in de Schrift. Zo ontstond hun *sola Scriptura*-principe – een principe dat vele kerkvaders zouden onderschrijven, omdat zij het boek van de Schrift beschouwen als de sleutel die volstaat om zowel het boek van de natuur, als het boek van de mens te ontsluiten. De Reformatie stelde de Schrift echter radicaal tegenover de traditie, waardoor die Schrift tegenover de Kerk kwam te staan. De kerkvaders hebben nochtans altijd beweerd dat de Schrift op zich niet volstaat om zijn ware zin te ontsluiten. Hij wordt alleen binnen de Kerk en haar Traditie correct verstaan. Als er één overtuiging is waaraan kerkvaders vasthielden, dan is het wel deze: Schrift, Kerk en Traditie zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden.⁴ Het resultaat van een slecht begrepen traditiebegrip in de vijftiende eeuw was een jammerlijke kerkscheuring.

Bernard Picart & Matthys Pool, *Jezus in debat met de farizeeën*, gravure, ca. 1720.

Enkele jaren geleden bezocht een groep cisterciënzer novicemeesteressen en novicemeesters de meer dan duizend jaar oude benedictijnenabdij van Einsiedeln in Zwitserland. In 835 was daar een kluizenaar (*Einsiedler*), Meinrad genaamd, neergestreken om een eenvoudig leven van gebed te leiden. De groep cisterciënzers uit heel Frans- en Duitstalig Europa kreeg voor de gelegenheid een rondleiding van hun ambtgenoot, de novicemeester van Einsiedeln. Aan het eind van de rondgang doorheen de enorme barokabdij, vertelde de gids het volgende verhaaltje:

Als wij hier in Einsiedeln, waar tientallen klokken in de twee grote torens de gebedstijden aankondigen, eens een dag die klokken niet zouden laten beieren, zullen de mensen hier van het Finstern Wald bezorgd aan de kloosterpoort komen aanbellen met de vraag wat er scheelt, of er misschien een epidemie onder de monniken is uitgebroken. Immers, die dagelijks luidende klokken vormen de traditie. En die traditie is heilig.

Maar als wij hier in Einsiedeln eens een dag met z'n allen niet meer zouden bidden, terwijl de klokken vrolijk blijven beieren, dan komt niemand aan de poort kloppen. Nochtans is dit gebed, waar het in deze abdij allemaal mee begonnen is, de grote Traditie. Daar kraait geen haan over.

Traditie en traditie is twee. Niets is belangrijker dan de Traditie (met hoofdletter). Voor de orthodoxen geldt zelfs het *sola traditione*, enkel de Traditie, want zij bevat ook de Schrift. Maar tradities (met kleine letter) gaan weleens een zelfstandig leven leiden, waardoor ze hun doel voorbijschieten. Ze moeten dan ook tot de orde geroepen worden, teruggebracht tot de 'regel van het geloof' die de 'regel van de waarheid' is.

Guerric Aerden ocso (°1955) is cisterciënzer monnik van de abdij van Westmalle. Momenteel leeft hij als kluizenaar in de oude cisterciënzer abdij van Prébenoît in de Creuse (Midden-Frankrijk). Hij publiceerde meerdere vertalingen van en studies over cisterciënzer auteurs van de twaalfde eeuw.

Eindnoten

- ¹ Voor dit artikel werd dankbaar gebruik gemaakt van een gestencilde cursus Fundamentele Theologie uit 1987 van de hand van Eric Vanden Berghe, professor aan het Grootseminarie van het bisdom Brugge.
- ² Van het Griekse werkwoord κηρύσσω – kērússō, dat 'verkondigen' betekent.
- ³ Tomáš Halík, *De namiddag van het christendom. Op weg naar een nieuw tijdperk*, Kokboeken-centrum Uitgevers, Utrecht, 2023, blz. 27-28.
- ⁴ Yves Congar o.p., *La Tradition et les traditions. Essai historique*, Le Signe. Librairie Arthème Fayard, Parijs, 1960, blz. 47-57 en 131-134.